

Oponentní posudek

rigorozní práce Mgr. Petra Želasky:

Právo a mediace v českém trestním právu

Oponent: JUDr. et PhDr. Otakar Černáček, CSc.

Autor v úvodních partiích své práce se zmiňuje o krizi trestního práva ve druhé polovině 20. století. K této krizi skutečně došlo, zejména ve státech kontinentální Západní Evropy. Nastala zřejmě v důsledku trvalého exponenciálního růstu kriminality, především majetkové povahy. Podstatně se změnila i typologie pachatelů. Většina z nich již nepocházela, jak tomu dříve bylo, z vrstev populace, tak či ošak, sociálně či osobnostně deficitních. Počaly tak převažovat lidé běžného životního standardu, ovšem nepochybně vyššího než před několika málo lety. Pro tento fenomén, pozorovaný již od sklonku padesátých let, se ujal příhodné označení "kriminalita blahobytu". Kriminální a trestní politika, jež dosud vycházela z různých teorií pozitivisticky orientované kriminologie předválečných let, byla nucena na novou situaci relativně rychle reagovat. Kriminalita se totiž ze spíše okrajového společenského problému, stávala jedním z problémů ústředních a to nejen politických, ale i ekonomických a jiných. Všechny orgány trestní justice se ocitaly ve stavu trvalého přetížení a hrozícího kolapsu. Stoupající náklady na tento systém, zejména pak kriticky přeplněná vězení, neúnosně zatěžovaly státní rozpočty a tím i daňové poplatníky. Ti, podobně jako stále početnější masy neodškodněných a ne-satisfakciovaných obětí kriminality, nejčastěji majetkové povahy,

zároveň představovali nespokojený elektorát v jakýchkoli příštích volbách. Uvedené skutečnosti vedly ke konjunktura nejradikálnějších druhů odklonů a alternativních trestů a opatření. Ty dokonce vyúsťují v reformy, ať již hlubší, či povrchnější existujících trestně právních systémů. Můžeme jistě vzpomenout i jiných, např. humanitních počinů těchto reforem.

Idee instituce o instituty, příslušné pro toto reformní úsilí byly až prokem později shrnuty do myšlenky restorativní justice, která se začala projevovat až někdy v průběhu devadesátých let. Odklony a alternativy jsou sotva realizovatelné bez patřičné infrastruktury, a nichž patrně k nejdůležitějším patří tradiční instituce probace a parole, případně i mediace. Tyto instituce a instituty, jež vesměs v anglosaském a pak i západoevropském systému, již po dlouhou dobu osvědčovaly svou prospěšnost. Naproti tomu u nás nikdy neexistovala probační služba a chyběly tak zcela potřebné zkušenosti jak s jejím organizačním uspořádáním, tak a to zejména s praktickým provozem. Bylo proto určitým ryzím profanace příslušných reformních kroků, ještě před ustavením institucí speciálně zajišťujících probační a mediální službu. K tomu došlo až několik let poté, co zmíněné instituty začaly být realizovány v praxi. Přesto, že letos má pětileté výročí svého trvání je Probační a mediální služba v širší veřejnosti institucí téměř neznámou a ani okruhu veřejnosti odborné, nebývá o ní dostatečně informován. Vliv na tento stav mají nesporně i média, která jí věnují minimum pozornosti.

Již proto si výběr tématu autorem posuzované rigorózní práce, zaslouží ocenění. Dostane-li se tomuto textu širší publikace, jistě by to přispělo k žádoucí větší informovanosti.

Oponovaná práce může být charakterizována jako zdařilé kompendium, repetitorium, stejně jako studijní a detailně informující text.

Autorovi se totiž podařilo vyhledat, vybrat, utřídit a přehledně uspořádat maximum relevantních informací o legislativním, institucionálním a organizačním uspořádání, a z trestně právních předpisů vyplývajících povinnostech, jež mají být plněny v běžném provozu Probační a mediační služby. Do širších historických souvislostí autor zasazuje vývoj příslušných institucí a institutů. Obsažené, zajímavé a inspirativní jsou pasáže věnované situaci v zahraničí.

Autor práci dělí na čtyři části a to: 1) Úvodní výklad, 2) Alternativní způsoby řešení konfliktů v trestním řízení po roce 1989, 3) Probační a mediační služba ČR /PMS/ podle zák. č. 257/2000 Sb, 4) Závěr.

Každá část, kromě závěru je dále strukturována na oddíly a četné pododdíly.

Vlastní autorský přínos je nejlépe patrný z úvodního výkladu. Poněkud diskutabilní je tu protiklad, který autor spatřuje mezi restorativní a tzv. represní justicí. Z takové formulace by totiž bylo možno usuzovat, že odklony a alternativy jsou přínosem restorativní justice. Je však obecně známo, že odklony a alternativy pronikaly postupně do nejrozsáhlejších justičních modelů daleko dříve před tím, než se pojem restorativní justice vůbec objevil. V historizující pasáži postrádám zmínku o existenci tzv. soudružských a místních lidových soudů v bývalé ČSSR a příčin blamáže v totalitním systému. Práci by přispěla i poněkud obširnější pasáž ohledně otázky působení sociálních kurátorů, kteří po určitou dobu do jisté míry zastávali určité funkce, jinde vykonávané orgány probace a parole. V dané souvislosti by se autor měl více zamyslet nad celkovou koncepcí i charakteru působení probačních úředníků tzn., zda, podle jeho názoru, má jít spíše o tzv. sociální práci v justici, či o disciplinující aktivity odvozené od autority státu a jeho trestající soudní moci.

Druhá a třetí část obsahuje detailní výklad zákonných ustanovení, bez vlastního kritického komentáře autora. Jde v podstatě o reprodukci, byť přesně a jasně, podanou.

V části čtvrté nalézáme již zmíněné velice cenné zahraniční partie. I v šestnácti přiložených tabulkách a grafech se nacházejí pozoruhodná data, týkající se kvantitativních ukazatelů činnosti PMS z některých předchozích let. Zejména ve třetí části, zabývající se organizační strukturou PMS, nepokládám za dostatečné vysvětlení existence funkce tzv. asistenta probačního úředníka a požadavky na jeho kvalifikaci zvláště, uvážíme-li, má-li vykonávat do značné míry stejnou práci jako jeho nadřízený. Ažor rovněž příliš přesvědčivě nedůvodňuje vhodnost začlenění funkce mediátorů do probační služby, namísto do nestátního veřejného sektoru. Pro takovéto začlenění jsou vyslovovány argumenty, jistě zasluhující větší pozornost.

Přes tyto dohobné výhrady nelze popřít, že kulturou a kvalitou svého zpracování, nutno pokládat opomínanou práci za důkaz schopnosti autora samostatné tvůrčí teoretické práce, která plně odpovídá náročným požadavkům na úspěšnou práci rigorózní.

květen 2006

oponent:
